

Uren met Ida Gerhardt, haar persoonlijkheid, haar poëzie. Bij de dood van een markant dichter.

1 januari 1997

Auteur: Wam de Moor

Volume: 07

Nummer: 3

Pagina's: 28-32

Documenten

- [tsjip_jrg07_075.pdf](#)

uren met ida gerhardt haar persoonlijkheid hddr p06zi6 bij de dood van een markant dichter op 15 augustus van dit jaar overleed dichteres ida gerhardt 1905 1997 ingewijden verwachtten al maandenlang haar spoedig sterven frans berkelmans auteur van twee studies over de eerste bundels van de dichteres zie bespreking daarvan in tsjip 6 f schreef een studie waarin geknipte kop op alle mogelijke ma nieren wordt overgehaald om met oud haar hele oeuvre wordt belicht dat gebeurt aan de hand en nieuw te komen waken bang als ze van vijftien gedichten door de dichteres zelfgekozen ter gele is voor eventuele vuurpijlen die in de tuin van zutphenseweg 120 zouden genheid van haar zeventigste verjaardag literair criticus en kunnen neerdalen nadat hans werk biograaf hans werkman deed bij de prom een buitenge man schriftelijk belet heeft gevraagd met als excuus dat hij toch in eefde woon levendig boekje verschijnen over de gestorvene moet zijn om de verjaardag te vieren van zijn broer geert schrijft ze hem dat hij welkom is tijdens de ontmoet wam de moor berkelmans en werkman hebben ge zo gewoon ze praatten ting stelt hij vast dat ze intussen in het meen dat literatuur voor hen niet los de basis van uren uit het leven van ida telefoonboek heeft gecheckt of die staat van zijn maker beide gerhardt gerhardt is smal werkman had in in broer wel echt in eefde woont de dich kenners zijn belijdend christen de een totaal drie ontmoetingen met de dich teres was volslagen paranoide de huis katholiek zelfs benedictijn de ander teres waarvan er maar een langer dan schilder die het voor zijn gemak waag gereformeerd werkman is een bio een halfuur duurde het blijkt vol de om haar geheim telefoonnummer graaf van betekenis die over de pro doende voor een onthullend portret over te schrijven van het toestel kon testants christelijke dichter willem dat leest als een roman want hans toen hij haar belde en uitkwam wat de merode twee belangwekkende le werkman heeft een broer die vlakbij hij met de beste bedoelingen gedaan vensverhalen schreef als literair criti het duo gerhardt van der zeyde had nog net zijn verfpotten komen cus laat hij regelmatig

de christelijke woont en alsof dat nog niet genoeg is ophalen zo woedend was ze ze zou toon meeklinken in zijn oordeel zon zijn tante willemien had met beide bespioneerd kunnen worden der dat dit in het algemeen leidt tot dames van gedachten gewisseld in een hinderlijk moralisme dat hij het al kerkelijke praatgroep zo gewoon de heerseres en dienaressen weer jaren geleden grondig eens was den ze ze praatten maar wat meer is in haar omgang met mensen was ida met de bond tegen het vloeken en ac hans werkman heeft uit zijn beperkte gerhardt onaangenaam dominant tievoerde tegen godverdommes in het kennis van het gedrag van ida ger haar huisgenoot marie van der zeyde hedendaagse literaire proza viel niet hardt op basis van zijn biografisch lang brandmager met een slordig goed bij de weldenkende literaire ge ambachtelijke benaderingskunst een kapsel en in een grauwe hobbezakken meente omdat de schrijver zich alles schrijvend portret getekend van de jurk heeft niets in te brengen het moet kunnen permitteren als zijn werk dichteres hier volgen enkele karakteristieke volgende gebeurt als werkman bij ida dat vraagt maar ik vond dat eigenlijk ristieke situatiebeschrijvingen om aan gerhardt op bezoek gaat om drie van wel aardig eigenzinnig van werkman te geven hoeveel subtiliteit omgang haar bundels te laten signeren in een tijd dat je er geen moraal op na met ida gerhardt vergde ik blijf achter in de voorkamer zij mocht houden het begint ermee dat de broer door lopen tussen de open suitedeuren door gerhardt dat mens met die kort naar de achterkamer marie legt de 28 tsjip letteren 7 3 boeken op de grote tafel ik hoor vanuit de voorkamer hun dia aan rustige buurt zeiden die nooit hier wenkt ida en tast naar een loog die kleine en die lange bestaan nog niet dit aan de hand agent het kleine tafel voor het zij raam uit wijsheid en uit wetenschap maar enige is mevrouw gerhardt staat soms ik dacht toch zegt marie nu praten ze met elkaar als blinde s morgens om drie uur in de tuin naar neen hier snauwt ida heerseres en dove dienaressen ze zijn de bomen te schreeuwen val ons niet marie knipt boven de kleine tafel een voor elkaar oog en oor lastig terwijl er niks en niemendal te felle lamp aan ida gaat zitten marie marjoleine de vos laakte in nrc zien is het loopt erop uit dat geert legt haar de franse titelpagina van handelsblad een beschrijving als deze en zijn vrouw niet alleen van oud op de adelaarsvarens voor zij neemt haar zo mag je een gestorven grootheid niet nieuw waken maar ook de kerstnacht vulpen marie heeft de dop losge neerhalen vond ze de gedachte is doorbrengen in het kale steenkoude schroefd sympathiek maar ze doet geen recht huis aan de zutphenseweg ik observeer de beide kamers de kale aan het schrijverschap van de biograaf vloeren de lege vensterbanken het bewakersloon sobere meubilair als van een studen belde het halve dorp op tegen oud en nieuw is gerhardt zo tenkamer uit de jaren vijftig op de tien maanden na de signeursessie bang dat ze hem vraagt niet alleen zelf schoorsteenmantel de volledige shake wordt de broer van werkman door te komen maar ook een uitsmijter in speare op elke rug een letter van zijn gerhardt opgebeld geert moet opdra te huren en hoe kan ze hem belonen naam in de achterkamer twee grote in ven omdat ze zeker weet dat een stel voor zijn werk zegt u t zelf maar ant doorzichtig plastic gehulde geluids sadisten misschien een paar jon wordt geert op 9 januari 1990 komt ida gerhardt boxen op een meter afstand van elkaar gens uit de buurt die met uitproberen een taxi voorrijden met daarin de bei van vuurw-

erk niet kunnen wachten tot de dames en mevrouw gerhardt van oudjaarsavond het op haar en marie delt het huis van werkmans broer bin hebben gemunt en me-
neer werkman nen het loon voor een man van wie geert is toch oud militair of hij
hans werkman opmerkt dat deze net maar wil komen waken met oud en zoveel ver-
stand van literatuur heeft als nieuw geert werkman suggereert hij van het schip
waarop zijn broer een particuliere bewakingsdienst heeft gevaren namelijk nul
komma informeert naar de kosten daarvan nul twee boeken verpakt in gebruikt 55
gulden per uur daar schrikken de cadeaupapier een van marie haar dames van
geert strijkt over zijn hart markus vertaling en een van ida haar en belooft samen
met zijn vrouw de tekst nu ik hier iets zeggen mag oudj aarsnacht bij het tweetal
door te inlevingsvermogen was haar volstrekt brengen die belofte heeft als gevolg
vreemd dat hij dag na dag door de dichteres twee maanden later sterft marie van
wordt opgebeld met de mededeling dat der zeyde ida wil ook dood ze brand willen
stichten een hoer en werkman de huisarts weigerde een haar pooier euthanasiepil
ida was razend elke de oud militair wil nu wel eens weten dag zei ze ik wilde dat
dit mijn laatste wat ze bij de politie vinden van zijn dag was tegelijk klemde ze
zich vast opdrachtgeefster kennen ze haar de aan het leven en vocht om te leven
opperwachtermeester van eefde en of ze bleef paranoïde ik die ken ze belt het
halve dorp op ze heeft de opper vorig jaar suf getele tochtje naar utrecht foneerd
over brand en bedreiging hij midden november 1990 wordt werk heeft in de nacht
van oud op nieuw van man opgebeld ida vraagt of hij haar halftwaalf tot halfdrie
bij haar huis ge van eefde naar utrecht wil rijden post er daalde geen enkele vuur-
pijl op een jonge vrouw uit zuid afrika die het dak laat staan in de tuin hij belde op
het werk van gerhardt promoveert de volgende morgen bij haar burens zou haar
graag willen ontmoeten tsjl p letteren 7 3 29 werkman wil wel het kost hem dagen
dat zal een bericht van de politie zijn zorgde boekjes van elk circa 120 pagi om
zich aan ida s telkens veranderen dat ze iets hebben ontdekt na s in het eerste gaf
berkelmans een de afspraak aan te passen het wordt t is evenwel een brief uit ams-
terdam toelichting op de complete tekst van 26 november 1990 als ze in de auto
van een oude vriendin gaat over mo gerhardts debuutbundel kosmos in zitten
praat ze weer over de criminele lest en dat is ook zo de vriendin praat het tweede
van haar tweede bundel bende die ze vanoggend van zich af met haar mee zoals je
dat soms om ze het veerhuis met van deel vind ik heeft geslagen werkman
probeert te kalmeren doet met mensen die er beide haast ideale leeswijzers met
haar af te leiden maar ze houdt niet waandenkbeelden op nahouden veel gevoel
voor betekenisvolle details op en begint er telkens opnieuw over zes jaar later op
9 augustus 1996 zonder tezelfdertijd de grote lijnen tot ze van het landschap be-
gint te zoekt werkman de hoogbejaarde dich uit het oog te verliezen genieten
teres op in verzorgingstehuis ze kijkt strak voor zich uit door het berkelstate in
warnsveld hij krijgt er zelfportretten raam met ietwat geheven hoofd ze slechts
een paar nietszeggende woor in het begin van de jaren zeventig heeft gezond rode
wangetjes en heel den uit en constateert ik verlaat een kreeg berkelmans contact
met ida ger kort zacht pluishaar op de kin op een omhulsel de geest van al die
prachtige hardt en wel naar aanleiding van de halsspier staat een ouderdomsvlek
en gedichten is dood of weg of waar dan publicatie van enkele psalmvertalingen

aan haar onderlip kleeft een kleine ook het lichaam mompelt nog wat los in maat-
staf de monniken uit neder glanzende wrat als ze praat trekt ze se woorden na
land en vlaanderen waren daar zo ent haar ondertanden bloot het zijn haar in
weinig bladzijden is hier over de housiast over zie tsjip 6 4 over de eigen tanden
met kalkaanslag en brui arme oude ida gerhardt heel veel ge psalmen dat zij ze
als uitgangspunt ne vlekken op de grens met het tand zegd een scherpe observatie
een sterk wilden nemen voor de vervanging van vlees over kampen praten ze waar
geheugen en een soepele verteltrant de gregoriaanse latijnse getijden door ze les
heeft gegeven en in de oorlog zijn de instrumenten van deze bio psalmen in de
volkstaal nu ja volk door haar naaste collega werd verraden graaf hoe groot is
daartegenover haar staal wie de vertaling van gerhardt en als iemand die de duit-
sers haatte betekenis als dichter dat maakt het van der zeyde kent zal haar niet
volks over het gedicht pasen waarin een andere boekje duidelijk dat van frans in
de platte betekenis van populair of kind zijn eigen naam in sterkers ziet berkel-
mans vlot noemen als lid van een heel gezaaid team monialen bezig met de
toonzet dat was mijn naam in sterkers mijn literatuur als getuigenis van de dichter
ting van de 150 psalmen kreeg berkel moeder had gezegd j e bad er niet berkel-
mans heeft in zijn benadering mans de taak om zich uit te spreken moeten zijn van
poezie altijd de religieuze dimen over de poezie van gerhardt in het al wat zei uw
moeder sie gezocht vakbekwaam met oog voor gemeen om zijn collega s te in-
forme ze herhaalt het zinnetje ze snauwt het de dichterlijke kwaliteit van het werk
ren koos hij uit haar werk twee dozijn bijna je had er niet moeten zijhijn zo schreef
hij in verschillende tijd gedichten die hij beschouwde als zelf dan ziet dat kind zijn
naam dus die schriften over het werk van nijhoff portretten als reactie op zijn
keuze mag er toch zijn achterberg gezelle en vooral ida ger kreeg hij van de
dichteres zuinig com in utrecht ontmoet de dichteres haar hardt met johan polak
had hij contact mentaar en een halfjaar nadien een zuidafrikaanse bewonder-
aarster die over de uitgave van zijn essays maar bloemlezing van vijftien gedicht-
en van niets wetend gerhardt gelooft de tijdgeest liet dat niet toe de spiritu door
haar zelf samengesteld ter gele als deze haar vertelt over de criminele ele beteke-
nis die zowel de gedichten genheid van haar zeventigste verjaar bendes werkman
helpt de jonge van gerhardt als berkelmans interpre dag met daarin slechts een
door hem vrouw uit de droom en deze is hele tatie daarvan bezitten was wel een
aan gekozen gedicht dat gedicht de erf maal overstuur ze heeft toch lange leiding
om naast het benedictijns tijd vijand erkend als zelfportret staat brieven met jam-
merklachten dat nie schrift waarvan berkelmans redacteur centraal in de studie
die berkelmans mand ida wil helpen tegen die onver is in 1993 de acanthus reeks
op te zet nu maakte van de bloemlezing uit de laten ten in feite is zij de manier om
zijn eerste hand de hand van de dichteres als werkman laat in de middag de ger-
hardt studies een kader te geven dichteres in eefde aflevert steekt er in 1993 ver-
scheiden stralende aanhef in bloemlezing een kunstwerk een envelop uit de brieven-
bus ida 1996 aan het water twee bibliofiel ver hij noemde deze studie naar een n 7
3 woord van de dichter zelf dit ben ik er nogal schools maar kennis van zaken het
beeld van de krassende vogel ver zijn twee redenen om dit boekje van het eerste
gedeelte doet onvermijdelijk raadt niet alleen ironie en zelfspot er tachtig bladzij-

den onder de aandacht nogal schools aan een geboren essay spreekt ook deernis uit met de getem van de lezer te brengen een strikt lite ist brengt het niet op om van vijftien de vogel die wreed men beide vlerken raire en een didactische de eerste is gedichten rontgenfoto s te maken die sneed met deze mengeling van deer dat de zorgvuldige en geduldige ma is daar te springerig te levendig voor nis en zelfrelativering projecteert de nier waarop berkelmans deze vijftien het vereist contemplatie en berkel dichteres in de zwarte kraai de scha gedichten benadert tot een opmerkelijk mans beschikt over contemplatief ver duwkant van haar eigen persoon waar resultaat leidt lijken de gedichten mogen dit gedeelte van zijn studie mee zij zich blijkens de slotregels moe ogenschijnlijk niet meer dan vijftien neemt verreweg de meeste plaats in dig confronteert het is een wezenlijke favorieten van de maakster berkel omdat de auteur over veel achtergrond opgave voor ieder mens om zich met mans beschouwt ze lang niet allemaal kennis beschikt elk gedicht blijkt de zijn eigen schaduwzijde te verzoenen als de beste bij nadere analyse staat resonans van andere uit gerhardts dit citaat is kenmerkend voor de toon elk gedicht op een door de structuur oeuvre en menig gedicht bevat verwij van berkelmans exegeze van deze poe van de bloemlezing bepaalde plaats zingen die zonder kennis van met zie berkelmans concept van de struc dat geeft berkelmans de kans te spre name de geestelijke literatuur van het tuur ziet er dan als volgt uit ken van een zestiende kunstwerkje oude en het nieuwe testament een de bloemlezing als zodanig dimensie minder zouden bezitten de tweede reden om dit ben ik aan te alleen al voor bijvoorbeeld het negen bevelen is de zinvolle didactiek die er de gedicht uit de bloemlezing onder uit spreekt ook als u zou vinden dat de de brandaris telde ik bijna twintig van poezie van ida gerhardt nu niet direct dergelijke connotaties of verwijzingen gefundenes fressen vormen voor de het gevaar van hineininterpretieren huidige leerlingen in bovenbouw of bedreigt de gelovige poezielezer wan tweede fase daar is om te beginnen de neer hij overal samenhang ontwaart en erkenning van het subjectieve karakter deze vervolgens specifiek maakt van de analyse en interpretatie blij kend uit de woorden elke interpreta een cyclische structuur tie berust voor een belangrijk deel op het tweede hoofdstuk vind ik het spontaan opwellende associaties die meest verrassend daarin stelt hij op associaties worden opgeroepen door de basis van de eerder geboden analyses tekst ze zijn dus van de dichter maar van de afzonderlijke gedichten dat de ze komen minstens evenzeer voor re bloemlezing een cyclische structuur kening van de toevallige lezers het zijn bezit centraal staat het achtste van de producten van zijn verbeelding van vijftien gedichten de ervvijand dat 1 de japanse visser zijn persoonlijke ervaring p 13 luidt aldus 2 aan de stroom dit ben ik vind ik een schoolvoorbeeld 3 angst van wat een goede aanpak in de tweede de ervvijand 4 afscheid fase zou kunnen zijn 1 van een niet te 5 kwatrijn omvangrijke bundel elk gedicht stuk hij stapt eenzelvig op de werf 6 zum tode voor stuk lezen analyseren en zo goed en kerft met hees gekras mijn naam 7 het onweer mogelijk interpreteren 2 op zoek gaan hij tikt vermanend aan het raam 8 de ervvijand naar het bindende thema of de binden dan zijn er mensen op het erf 9 onder de brandaris de themata en naar de structuur van de zwarte kraai die gerhardt heet 10 wayside inn het werk en 3 het portret van de dich die wreed men beide vlerken sneed n de gestorvene ter

geven zoals dit zich uit het werk die diep mij in de vinger beet 12 winter laat zien en de bundel plaatsen in de toen ik zijn kooi los deed 13 het verloren kind context van het oeuvre als zodanig 14 winternacht 15 buitengaats tsji p lettere n 7 3 31 hij legt verbanden tussen de gedichten bovendien valt de hele bloemlezing te terschap van de maatschappij der ne die hij naar volgorde heeft genummerd zien als de beschrijving van de ontwik derlandse letterkunde te leiden 1979 als i en 15 2 en 14 3 en 13 enzvoorts keling die de dichteres heeft doorge en de p c hooftprijs 1980 die prijs en daar blijft het niet bij want binnen maakt en dit alles ondanks het feit dat is ook uit het voorgaande duidelijk die cirkel waarvan gedicht 8 de erf dat de gedichten naar ontstaansdatum kwam haar als vanzelfsprekend toe vijand het middelpunt vormt zijn er gezien kriskras door elkaar staan nu vond zij en de uitgave van de verza twee kleinere cirkels voor en na de zal juist dat de essayist op zijn idee melde gedichten eerst in een later in erfviand van elk zeven gedichten die hebben gebracht want waarom zou twee delen hoorde daarbij zodat zij in het middelste van de zeven hun gerhardt er anders zo n ordeloos ge uiteindelijk kon schrijven in het ge kerngedicht bezitten zo heel van hebben gemaakt dat is niet dicht grensgebied ii in de zomen wat we van haar verwachten van het licht als berkelmans gelijk heeft met zijn interpretatie van gerhardts bedoeling het raadsel van de hoge ouderdom 1 s met deze kleine bloemlezing heeft zij het prijsgegeven zijn en alreeds vrij zelf haar dichterschap gezien als een het raken aan de zomen van het licht geestelijke ontwikkeling die begon in de argeloze beleving van de natuur een mildere toon gelukkig maar eerste cyclus van zeven en overging want het einde was nabij in het domein van de cultuur tweede cyclus van zeven zij ontworstelde ik heb geen wensen meer ik ben zich aan haar identificatie met moeder een varengast en een van hen 8 natuur zij trok zich op aan de vader geest ging herleven in de cultuur ook de horen meldt met grote stem in religieuze zin te lezen de afvaart en het nieuw begin de bootsman haalt de loopplank in 1 5 vanuit persoonlijke emotie maar ambachtelijk in zijn derde hoofdstuk knoopt berkelmans de eindjes aan elkaar hij ziet voor de gelovige lezer is het onont koombaar hier weet de dichteres wat haar te wachten staat de dichteres is gerhardt als de dichteres die schreef niet langer zelfde kapitein van haar vanuit de persoonlijke emotie maar leven maar zij heeft de leiding aan de desondanks even ambachtelijk te werk ander uit handen gegeven de niet 1 de japanse visser ging als bijvoorbeeld nijhoff voor wie gelovige zal het interpretatieniveau 2 aan de stroom het ambacht uitdrukkelijk voorop verschuiven naar dat van de symboliek 3 angst stond meer transpiratie dan inspira ook niet dwaas e 4 afscheid tie dat gerhardt zich veel meer dan 5 kwatrijn diezelfde nijhoff liet voorstaan op haar 6 zum tode taak als dichter op haar profetische hans werkman uren uit het leven van ida 7 het onweer roeping maakt hij heel duidelijk gerhardt de prom bibliofiel baarn isbn 8 de erfviand de roeping van het dichterschap zo 9068001545 1 prijs nlg 22 50 bef 410 9 onderde brandaris luidt de strekking van deze hele cyclus frans berkelmans dit ben ik over uit de 1 0 wayside inn is zo hoog dat ze aanspraak maakt eerste hand verzenselectie van ida gerhardt 11 de gestorvene op voorrang op alle overige levenswaar acanthus reeks te bestellen sint adelbert 12 winter den misschien gaat de cyclus niet abdiy abdiy laan 26 i935bh egmond 13 het verloren kind over haar lev-

en en werk hij gaat wel binnen prijs inclusief verzendkosten h winternacht over
haar schrijverschap nlg 30 bef 550 postgiro 231619 t n v 15 buitengaats ze stelde
de bloemlezing samen voor vrienden st adelbertabdij egmond dat haar ambities
publiekelijk werden gehonoreerd met de prijs voor mees n7 3